

2006-03-01

บันทึกจดหมายเหตุ พระแก้ว จุลมงกุฏ สิริมงคลสูงสุดของชาวจุฬาฯ

สวัสดิ์ จงกล

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/jamjuree>

Part of the [Social and Behavioral Sciences Commons](#)

Recommended Citation

จงกล, สวัสดิ์ (2006) "บันทึกจดหมายเหตุ พระแก้ว จุลมงกุฏ สิริมงคลสูงสุดของชาวจุฬาฯ," *Jamjuree Journal*: Vol. 8: Iss. 1, Article 2.

DOI: 10.58837/CHULA.JAMJUREE.8.1.1

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/jamjuree/vol8/iss1/2>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Jamjuree Journal by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนามเดิมสมเด็จ
พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ฯ ทรงเป็นพระราชโอรสในพระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี
เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ.๒๓๙๖ เมื่อยังทรงพระ
เยาว์ทรงศึกษาอักษรสมัยตามแบบโบราณราชประเพณีสำหรับพระ
ราชกุมารจากสำนักพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุตรีและวิชาอื่น ๆ
จากพระอาจารย์ผู้รอบรู้เชี่ยวชาญ เช่น ทรงศึกษาภาษามคธกับหลวง
ราชาภิรมย์ การยิงปืนไฟจากพระยาอภัยศรเพลิง วิชามวยปล้ำและ
กระบี่กระบองจากหลวงมลายโธธานุโยศ วิชาอศฺวกรรมจากสมเด็จพระ
พระบรมราชชนกและหม่อมเจ้าสิงหนาทในกรมพระพิทักษ์เทเวศน์
วิชาช่างกรรมจากสมเด็จพระ กรมพระยาบำราบปรปักษ์ (เมื่อครั้งทรงพระ
อิสริยศศักดิ์ กรมหมื่น) ภาษาอังกฤษจากหม่อมแอนนา เลียวโนเวนส์
และหม่อมจันตเลย์ (Chandley) ส่วนวิชารัฐประศาสนศาสตร์นั้นสมเด็จพระ
พระบรมราชชนกทรงสอนด้วยพระองค์เอง

เกี่ยวโดยทั่วไปหมายถึงปืนปักผม เกี่ยวที่เจ้านายทรงใช้เรียกว่า
เกี่ยวยอด เพราะไม่ได้ออกแบบจากรูปร่างของปืน แต่นำรูปร่างของ
จุลมงกุฎมาเป็นหลักการออกแบบเป็นพระเกี่ยวยอด ดังนั้นพระเกี่ยว
จึงมีดอกไม้ประจำยามและดอกไม้ไหวเป็นส่วนประกอบหลักขององค์
พระเกี่ยว

พระเกี่ยว จุลมงกุฎ

สิริมงคลสูงสุดของชาวจุฬาฯ

เนื่องจากคำว่า “จุฬาลงกรณ์” อันเป็นพระนามาภิไธยเดิมของ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีความหมายว่า “เครื่อง
ประดับพระเศียร” เจ้านายที่ยังทรงพระเยาว์ จะทรงใช้พระเกี่ยวยอด
ประดับพระเมдали (ผมจุก) ในพระราชพิธีโสกันต์ พระเกี่ยวยอดนั้น
เรียกกันอีกอย่างว่า “จุลมงกุฎ” ด้วยเหตุนี้จึงทรงใช้พระเกี่ยวหรือ
จุลมงกุฎเป็นพระราชลัญจกรประจำรัชกาล เมื่อเป็นพระราชลัญจกร
จึงมีการออกแบบลวดลายงดงามสมพระเกียรติดังที่ปรากฏ

บันทึกจดหมายเหตุ

สวัสดิ์ จงกล นิสิตเก่าคณะอักษรศาสตร์ ปีการศึกษา ๒๕๓๒-๒๕๕๕

พระราชลัญจกร แบบที่สอง

พระราชลัญจกร แบบที่สาม

จากการศึกษาเรื่องพระเกี้ยวพบว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกแบบพระเกี้ยวสำหรับทรงใช้ในวาระสำคัญหลายอย่าง ข้อมูลเท่าที่ค้นพบพอจะจำแนกพระเกี้ยวที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกแบบและจัดทำขึ้นมีอยู่ ๑๑ กลุ่ม

กลุ่มที่ ๑ พระราชลัญจกร

พระราชลัญจกรประจำรัชกาลที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้มีอยู่ ๓ แบบ คือ

แบบที่หนึ่ง พระเกี้ยวหรือจุลมงกุฎประดิษฐานบนพาน

แบบที่สอง ทรงใช้ ๒ แบบคือ เมื่อทรงรับพระราชพิธีบรม

ราชาภิเษกครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๑ เป็นพระเกี้ยวประดิษฐานบนพานแว่นฟ้า ด้านข้างมีฉัตรอยู่สองข้าง ถัดออกไปด้านขวาเป็นหนังสือบนพานแว่นฟ้า ด้านซ้ายเป็นฉัตรขยาบบนพานแว่นฟ้า เมื่อทรงรับพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ ๒ ยังคงใช้แบบเดิมแต่ไม่มีหนังสือและฉัตรขยาบ

แบบที่สาม ทรงใช้อาร์มแผ่นดิน เป็นรูปพระมหากษัตริย์มงกุฎและจักรประดิษฐานบนอาร์มเล็กอยู่ตรงกลางของอาร์มใหญ่มีข้าง ๓ เศียรอยู่ข้างบน ด้านล่างมีกริชและช้าง กระบี่ไขว้ที่อาร์ม ด้านขวาและซ้ายมีคชสีห์และราชสีห์ประคองฉัตร

กลุ่มที่ ๒ พระปรมาภิไธยย่อ

พระปรมาภิไธยย่อเป็นตัวอักษร จปร. อยู่ใต้พระมหากษัตริย์มงกุฎหรือพระเกี้ยว ทรงใช้ทั้งสองแบบในวาระต่าง ๆ ตลอดรัชกาล

พระปรมาภิไธยย่อ

กลุ่มที่ ๓ เครื่องราชูปโภค

เป็นรูปพระเกี้ยวหรือจุลมงกุฎประดิษฐานบนพาน ทรงใช้เป็นเครื่องราชูปโภควางไว้บนโต๊ะด้านซ้ายพระองค์ ส่วนด้านขวาเป็นเครื่องราชูปโภคอย่างตามแบบพระราชประเพณี

กลุ่มที่ ๔ พระเกี้ยวสำหรับใช้ในพระราชพิธีโสกันต์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอและสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทรงใช้ประดับพระเมาลีในพระราชพิธีโสกันต์

กลุ่มที่ ๕ เครื่องใช้ส่วนพระองค์

สมเด็จพระปิยมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระเกี้ยวประดิษฐานบนเครื่องใช้ส่วนพระองค์ เช่น เครื่องแก้ว กรอบรูปที่คั่นหนังสือ เครื่องสังคโลก โคมไฟติดรถยนต์พระที่นั่ง เป็นต้น

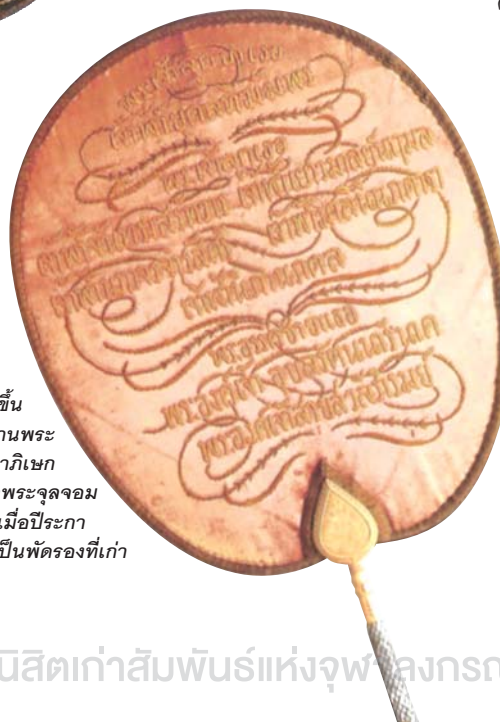

กลุ่มที่ ๖ พัดรองหรือตาลปัตรสำหรับใช้ในพระราชพิธี

ในบรรดาพระเกียรติหรือจุลมงกุฎที่สมเด็จพระปิยมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นอย่างสวยงาม และมีรูปแบบหลากหลาย ก็คือ พัดรองหรือตาลปัตรสำหรับถวายพระภิกษุที่ร่วมพระราชพิธีในวาระต่าง ๆ ทั้งนี้เป็นเพราะมีสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงออกแบบ หรือทรงควบคุมการออกแบบ

พัดรองงานเฉลิมพระสุพรรณบัฏพระเจ้าลูกยาเธอ พระเจ้าลูกเธอและพระอรรคชายาเธอ รวม ๘ พระองค์ เมื่อ จ.ศ. ๑๒๕๐ (พ.ศ. ๒๔๓๑)

พัดไธราพต ทำขึ้นเป็นที่ระลึกในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๔๑๖ จัดเป็นพัดรองที่เก่าที่สุด

พัดรองระลีกงานสมภาคาภิเษก
ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสมอ
รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธ
เลิศหล้านภาลัย พ.ศ.๒๔๒๖

พัดรองที่ระลีกงานทวิอาภิเษก
สมโภชสิริราชสมบัติพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เสมอด้วยสองเท่าของพระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๔ พ.ศ.๒๔๔๖

ราชสกุลมหิดล

ราชสกุลจักรพงษ์

ราชสกุลบริพัตร

กลุ่มที่ ๗ ตราประจำราชตระกูล

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทางราชการออกแบบตราประจำราชตระกูลสำหรับสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ตรานี้ทำเป็นแบบอาร์ม ลักษณะเด่นมี ๒ แบบ คือ มีพระมหาพิชัยมงกุฎหรือพระเกี้ยวประดิษฐานบนอาร์ม ส่วนที่สำคัญคือพระเกี้ยวซึ่งแสดงว่าเป็นพระราชโอรสสมเด็จพระปิยมหาราช ส่วนที่ ๒ จะเป็นการแสดงความหมายตามพระนามของพระราชโอรส เช่น จักรกัณฑ์บองสำหรับสายราชสกุลสมเด็จฯ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถฯ หรือพระนามย่อหรือสัญลักษณ์อื่น

กลุ่มที่ ๘ เครื่องราชอิสริยาภรณ์

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระเกี้ยวประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ๓ ตระกูล ได้แก่

๔.๑ ตระกูลนพรัตนราชวราภรณ์ ใช้ประดับสายสะพาย และแถบแพร เหยียบสำหรับทั้งชายและหญิง

๔.๒ ตระกูลจุลจอมเกล้า ใช้ประดับสายสร้อยสังวาลย์ สายสะพาย แถบแพร เหยียบสำหรับทั้งชายและหญิง

๔.๓ ตระกูลมงกุฎไทย ใช้ประดับสายสะพาย และแถบแพร เหยียบสำหรับทั้งชายและหญิง

กลุ่มที่ ๙ เครื่องแบบข้าราชการทหารและข้าราชการพลเรือน

สมเด็จพระปิยมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระเกียรติยศบนยอดหมวกเครื่องแบบข้าราชการทหารและข้าราชการพลเรือนหมวกปีกใหญ่สีดำสำหรับผู้ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้มีบรรดาศักดิ์ชั้นเจ้าพระยา นอกจากนี้ยังโปรดเกล้าฯ ให้ประดับที่ดุมเสื้อ

กลุ่มที่ ๑๐ พระเกียรติที่พระราชทานแก่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และที่จุฬาฯ จัดทำขึ้นในวาระสำคัญของมหาวิทยาลัย

๑๐.๑ พระเกียรติที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่บรรพสถาบันจุฬาฯ ตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน

๑๐.๑.๑ ตราประจำชาติ

โดยปกติแล้วตราประจำชาติเป็นตราประจำตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงสำหรับประทับตราลงบนเอกสารสำคัญของราชการ แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราชานุญาต เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๕ ให้โรงเรียนมหาดเล็กมีสิทธิ์ใช้ตราประจำชาติสำหรับผู้บังคับการหรือผู้อำนวยการโรงเรียนมหาดเล็กและนายกองการกรมการโรงเรียนมหาดเล็ก ตราประจำชาติเป็นรูปจุลมงกุฎหรือพระเกียรติประดิษฐานบนเบาะ ที่เบาะมีพู่ ๓ พู่ และมีรัศมีออกจากพระเกียรติทั้งสองข้าง มีนกกลีอยู่ด้านหลังพระเกียรติหรือจุลมงกุฎ ได้พระเกียรติมีอักษรว่าโรงเรียนมหาดเล็ก ต่อมาเมื่อเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้วก็พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้ต่อไป แต่เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตามลำดับ (ดูภาคผนวกหมายเลข ๑ (๑) และ ๑ (๒))

๑๐.๑.๒ ตราประจำโรงเรียน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้พระเกี้ยวหรือจุลมงกุฎประดิษฐานบนเบาะเป็นตราประจำโรงเรียนสำหรับใช้เป็นตราหัวกระดาษ ของจดหมาย ฯลฯ ตรานี้ยังคงใช้ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (ดูภาคผนวกหมายเลข ๒ (๑) และ ๒ (๒))

๑๐.๑.๓ เครื่องแบบพระราชทาน

ตั้งแต่เป็นสำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือนจนถึงจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นักเรียนหรือนิสิตได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้มีสิทธิแต่งเครื่องแบบและเครื่องยศของนักเรียนโรงเรียนราชกุมาร (เครื่องแบบที่โปรดเกล้าฯ ให้ออกแบบให้พระราชโอรสของพระองค์ทรงใช้เป็นฉลองพระองค์เครื่องแบบนักเรียนโรงเรียนราชกุมาร) เครื่องแบบดังกล่าวมีพระเกี้ยวประดับที่หน้าหมวก อินทธนู และตุ้มเสื้อ

๑๐.๑.๔ ตุ้มมหาดเล็ก

เมื่อสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนแล้ว นักเรียนไม่มีสิทธิใช้เครื่องแบบอีกต่อไป ต่อมาเมื่อนักเรียนเก่าโรงเรียนออกมารับราชการ ได้มีหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขอพระราชทานของที่ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ พระคุณของครูอาจารย์และโรงเรียน สมเด็จพระปิยมหาราชได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้อธิบดีนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กออกมารับราชการมีสิทธิใช้ตุ้มมหาดเล็ก (ตุ้มเงินมีลายคันทะเกี้ยว)

นอกจากโรงเรียนมหาดเล็กจะได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้อัญเชิญพระเกี้ยวมาเป็นตราประจำชาติ ตราประจำโรงเรียนแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้โรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อัญเชิญพระเกี้ยวมาประดับเครื่องหมายเกียรติยศ ๒ อย่าง คือ ครุยวิทยฐานะและเข็มวิทยฐานะ มหาวิทยาลัยจึงสร้างพระเกี้ยวสำหรับประดับครุยวิทยฐานะและเข็มวิทยฐานะมาจนถึงปัจจุบัน

สิ่งของที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอัญเชิญพระเกี้ยวมาประดับบนเครื่องแบบและสิ่งของต่าง ๆ ได้แก่ Necktie เข็มวิทยทอง เข็มวิทยเงิน เข็มวิทยทองแดง สำหรับนิสิตและบัณฑิตผู้มีผลการเรียนเป็นเลิศหรือดีมาก โล่ ถ้วยรางวัล เครื่องหมายสามารถด้านกีฬา ของที่ระลึกประกอบดวงตราไปรษณียาทที่ออกในวาระพิเศษ

กลุ่มที่ ๑๑ หน้าบันของโบสถ์ วิหาร และซุ้มประตูหน้าต่าง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระเกี้ยวประดับหน้าบันของโบสถ์ วิหาร และซุ้มประตู หน้าต่างที่วัด ซึ่งทรงสร้างประจำรัชกาล (วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม) และวัดที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์ที่วราชอาณาจักร

สิริมงคลสูงสุดของชาวจุฬาฯ

หอประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขอถวายราชสดุดีแด่สมเด็จพระปฐมบรมราชูปถัมภ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ด้วยการเชิญบทราชสดุดีซึ่งกวีเอกของไทยคือคุณชิต บุรทัต ประพันธ์ในนามนิสิตจุฬาฯ ตีพิมพ์ในหนังสือมหาวิทยาลัยเล่มที่ ๑๑ ฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๗๖ คัดเฉพาะตอนที่สองดังต่อไปนี้ (กฐนคปรยาดฉนที่๑๒)

จะนั้นสรพระนิสิต	และเหล่านิสิตาใน
มหาวิทยาลัย	แถลงขานขนานนาม
เฉลิมสมบรมรา-	ขนามากิไธยตาม
พระเริ่มตั้งกระทั้งความ	ลูสำเร็จเจริญมา
ละลวันปีติมีจิต	ประกอบกิจจบุชา
เสมอกันกะบรรดา	พสกทั่วประเทองงาน
กระทำพวงผกาพรรณ	พิจิตรสรพระทันการ
ก็นำไปประดิษฐาน	ถวายด้วยฤดีแล
โอะ! ขอองค์พระทรงสิ่ง	สวรรคซึ่งเกษมแล
พระจุโปรดประโมทนเปร	พระทิพยจักษุญาณยล
และรับคารวาสี-	รพาทพลกุศลผล
ประสาทพรบวรคด	ลูแต่ข้าพบาทพอง
จะเฝ้าฝึกจะศึกษา	ณ วิชาอะไรปอง
ประสิทธิสมนิยมของ	ประเทศซึ่งคะนิงหวัง
ณ สิบไปจะได้เป็น	ประโยชน์เช่นกะกำลัง
ผดุงชาติพระศาสน์ดัง	ประสงครัฐบาลเทอญ

เพื่อให้ท่านผู้อ่านทราบคำถวายราชสดุดีบางส่วนที่จารึก ณ ฐานพระบรมรูปทรงม้าและขอเชิญเชิญคำถวายราชสดุดีบางส่วนซึ่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมารถวายราชสดุดีในพระราชพิธีถวายพระบรมราชาอนุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้าเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๑

“...ทรงพระสุชุมปรีชาสามารถสอดส่องวินิจฉัยในคุณโทษแห่งประเพณี เมืองทรงปลดเปลื้องโทษนำประโยชน์มาบัญญัติโดยปฏิบัติพระองค์ทรงนำหน้าชักจูงประชาชนให้ดำเนินตามในทางที่งามดีมีประโยชน์เป็นแก่นสาร พระองค์ทรงทำให้ความสุขสำราญแห่งพระราชราษฎรสำเร็จได้ ด้วยอาศัยรอยดำเนินอยู่เนื่องนิตย์ในพระวิริยแลพระขันติคุณอันแรงกล้า ทรงอาหาญในพระราชจรรยา มิได้ย่อท้อต่อความลำบากยากเข็ญ มิได้เห็นที่ขัดข้องอันใดเป็นข้อควรขยาดแม้ประโยชน์และความสุขในส่วนพระองค์ ก็อาจจะทรงสละแลความสุขสำราญพระราชทานไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินได้ โดยทรงพระกรุณาปราณีพระองค์คือบูรพการีของราชบรรพเพระเหตุเหล่านี้แผ่นดินของพระองค์จึงยังยืนด้วยความสถาพรรุ่งเรืองงาม มหาชนชาวสยามถึงความสุขเกษม ล่วงล้าอดีตสมัยที่ได้ปรากฏมา พระองค์จึงเป็นปิตมหาราชที่รักของมหาชนทั่วไป...” (คำจารึกใต้ฐานพระบรมรูปทรงม้า)

“...พระองค์ผู้ทรงเมตตา ทรงบริจาคมหาทานอันประเสริฐยิ่ง กล่าวคือ อภัยทานพระราชอภัยให้ประชาชนได้เป็นไทยแท้สมแก่นามแห่งชาติ สู้ทรงสละอำนาจอันมีอยู่ในพระองค์พระมหาราชาธิบดีพระราชทานแก่ชนนิกรส่วนหนึ่ง ด้วยความเต็มพระราชหฤทัยเพราะทรงเห็นแก่ประโยชน์แห่งชาติ ยิ่งกว่าประโยชน์เฉพาะพระองค์ อันพระเมตตาคุณนี้เป็นอาภรณ์อลงกฎ พระมหากษัตริราชชาวมายังเสียดลาลังการใด ๆ แลเป็นพระแสงอันมีฤทธิ์มีเดชยิ่งกว่าพระแสงทั้งปวง อาจที่จะกระทำให้ทรงชานะทั่วไป เพราะหัวใจแห่งมนุษย์จะเอาชานะได้ก็ด้วยเมตตาเป็น อาทิ เพราะฉะนั้นต้องนับว่าได้ฝ่าลของธูลีพระบาททรงเป็นชิตาวิอันใหญ่ยิ่งทรงชานะจิตรแห่งชนนิกรแล้ว ยังได้ทรงผูกพันไว้ด้วยพระเมตตาการุณภาพนั้น...”

“...ส่วนพระมหากษัตริคุณอันมีอยู่ในประชาชนก็ปรากฏอยู่แก่ตา ได้ทรงพระอุตสาห ทรงพระราชดำริสรรพิกน้อยใหญ่เพื่อให้บังเกิดความสุข แลทรงชักจูงให้ดำเนินไปในหนทางที่ขอบละหนทางที่ผิดเปรียบประหนึ่ง บิดาปรานีบำรุงเลี้ยงบุตร อันเป็นที่รักใคร่มิได้มีเวลาทรงเบื้อหนาย หรือย่อท้อแต่สักขณะเดียว ความลำบากพระกายมุงหมายแต่ประโยชน์ แห่งประชาชนเป็นที่ตั้งยังมิหวั่นข้าทรงวางพระองค์ไว้ให้เป็นตัวอย่างแห่งชนทั้งหลาย ความประพฤติดังไรจะชอบจะดียิ่ง สิ่งนั้นได้กระทำไปด้วยพระขันติ และพระวิริยภาพเสมอต้นเสมอปลายให้ปรากฏเพื่อชนทั้งหลายจะได้พยายาม โดยเสด็จตามทางนั้นบ้าง...” (คำถวายราชสดุดีล้นเกล้าฯ รัชกาลที่๖)

บทส่งท้าย

บารมีพระมากพัน
พระพิทักษ์ยุติธรรม
บริสุทธิ ดุจดวงตะวัน
ทวยราษฎร์รักบาทแม่

รำพัน
ถ่องแท้
ส่องโลก ไชรัษฎ
ยิ่งด้วยปีตรุงค์

พระราชนิพนธ์บทนี้แม้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงสรรเสริญกาหลิบในพระราชนิพนธ์นิทราชาคริต แต่สำหรับคนไทยแล้วคำสรรเสริญบทนี้คือราชสดุดีพระคุณอันประเสริฐของสมเด็จพระปิยมหาราชอย่างเหมาะสมที่สุด สำหรับคนไทยทั่วไปแล้ว แต่ละคนจะมีจินตภาพเกี่ยวกับพระองค์แตกต่างกัน สำหรับชาวจุฬาฯ พระแก้วเป็นพระราชมรดกที่ชาวจุฬาฯ ทุกคนถวายความเคารพและจงรักภักดีเป็นล้นพ้นหาที่สุดมิได้

หากท่านผู้อ่านพบข้อผิดพลาด บกพร่อง กรุณาแจ้งให้หอประวัติจุฬาฯ ผู้รวบรวมเรียบเรียงเอกสารวิชาการนี้ทราบด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง ยิ่งกว่านั้นหากท่านผู้อ่านมีข้อมูลเกี่ยวกับพระแก้วซึ่งผู้รวบรวมเรียบเรียงยังไม่ทราบ ได้โปรดแจ้งให้ทราบด้วย จะได้ศึกษาและนำมาประมวลไว้ที่หอประวัติจุฬาฯ เพื่อใช้สำหรับการศึกษาค้นคว้าต่อไป

ขอขอบคุณ คุณสมชาย ณ นครพนม ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนครและคณะ ที่กรุณาให้ข้อมูลและเอกสารเกี่ยวกับพระแก้วที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หอประวัติจุฬาฯ และคณะที่ช่วยการจัดทำเอกสารนี้

สวัสดี จงกล
มีนาคม ๒๕๔๖

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. **มรดกสิ่งทอในพระพุทธศาสนา** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗.

คณะกรรมการดำเนินงานฉลองพระชนมายุครบ ๙๐ พรรษาสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก.

ศิลปกรรมวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๑.

เจฟฟรี ไลน์สไตน์. **จุฬาลงกรณ์ราชสันตติวงศ์พระบรมราชวงศ์แห่งประเทศไทย** กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๒.

ธงทอง จันทรางศุ. **ของสวย ของดีครั้งแผ่นดินพระพุทธเจ้าหลวง** กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์, ๒๕๒๙.

ธิดา สาระยา. **สยามินทร์ปิ่นธเรศเจ้าจุลจอมจักรเอย** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๔๐.

มหาวิทยาลัย ฉบับ ๒๖ มีนาคม ๒๕๔๐ **มหาธีรราชานุสรณ์** กรุงเทพฯ: เพื่อฟ้าพริ้นติ้ง, ๒๕๔๐.

สลละ ลิขิตกุล. **บันทึกชีวิต ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช** กรุงเทพฯ : กิจสยามการพิมพ์, ๒๕๒๖.

สวัสดี จงกล. **๑๑ พุทธศักราชวันมิ่งมหามงคลของชาวจุฬาฯ** กรุงเทพฯ: เอกสารไธเนียวเย็บเล่ม, ๒๕๓๐.

สำนักเลขาธิการรัฐมนตรี. **เครื่องราชอิสริยาภรณ์** กรุงเทพฯ: ป.สัมพันธ์พาณิชย์, ๒๕๓๐.

ภาคผนวก

ภาคผนวกหมายเลข ๑ (๑)

กระทรวงวัง

ที่ ๑๘/๙๓๒

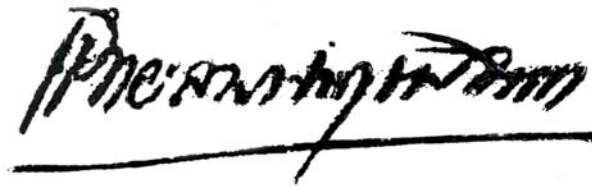
ห้องเวณชาววัง

วันที่ ๑๑ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท

ด้วยพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย มีลายพระหัตถ์มาฉบับที่ ๑๐๔/๔๔๕ ลงวันที่ ๑๐ เดือนนี้ว่า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนมหาดเล็กขึ้นเป็นโรงเรียนพิเศษอันหนึ่ง ทรงเห็นสมควรว่าจะมีตราสำหรับใช้เป็นตราโรงเรียนสืบไป บัดนี้จะขอพระบรมราชานุญาตใช้ตราประจำชาติสำหรับโรงเรียนมหาดเล็กเป็นรูปกลม กลางเป็นรูปจุลมงกุฎวางบนเบาะมีพู่ ๓ พู่ มีรัศมีออกจากพระเกี้ยวทั้งสองข้าง มีนกเปลวทาบบนแจกรัศมีแลมีอักษรว่า “โรงเรียนมหาดเล็ก” ดังตัวอย่างที่ได้ทูลเกล้าฯ ถวายมาในครั้งนี้ด้วยแล้ว

จะโปรดเกล้าฯ ประการใดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ควรสมควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ภาคผนวกหมายเลข ๑ (๒)

นายโก ร้าง

หลวงศรี ตระว

นายโก เขียน

นายเชย ทาน

ที่ ๑๘/๙๓๓

พระที่นั่งวิมานเมฆ

วันที่ ๑๓ กรกฎาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๑ ถึงกรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา ได้รับหนังสือ ที่ ๑๘/๙๓๒ ลงวันที่ ๑๑ เดือนนี้ ว่ากระทรวงมหาดไทยขออนุญาตใช้ตราประจำชาติ สำหรับโรงเรียนมหาดเล็ก ดังตัวอย่างที่ส่งมานั้น ทราบแล้วอนุญาต

ภาคผนวกหมายเลข ๒ (๑)

ที่ ๕๔/๒๗๑๑

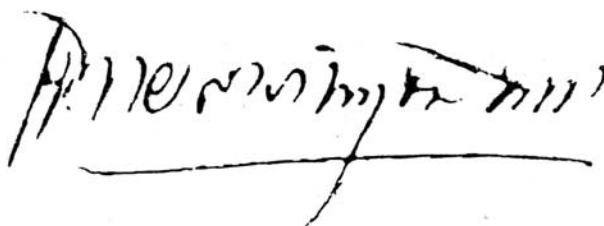
ห้องเวณชาววัง

วันที่ ๑๐ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท

ด้วยพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดีมีหนังสือมาลงวันที่ ๔ เดือนนี้ขออนุญาตใช้ตรากระดาดเป็นรูปจุลมงกุฎวางบนเบาะ สำหรับกระดาดแลของใหญ่เล็กต่างๆ สำหรับโรงเรียนมหาดเล็กดังตัวอย่างนี้ได้ทูลเกล้าฯ ถวายมาในครั้งนี้ด้วยแล้ว จะควรประการใดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ควรสมควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ภาคผนวกหมายเลข ๒ (๒)

ขุนพิจิตร ร่าง

ขุนรจิต เขียน
ขุนพิจิตร ทาน

ที่ ๕๓/๔๔๔๔

สวนดุสิต

วันที่ ๑๙ มีนาคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๑

ถึงกรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา ได้รับหนังสือที่ ๕๔/๒๗๑๑ ลงวันที่ ๑๐ เดือนนี้ว่าพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์มีหนังสือมาขอ
อนุญาตให้ตรากระดาษแลของใหญ่เล็กต่างๆ เปนรูปจุลมงกุฎวางบนเบาะ สำหรับโรงเรียนมหาดเล็ก ดังตัวอย่างที่ส่งมานั้น
อนุญาตแล้ว

หม่อมอนุวัตรตรวจ

ภาคผนวกหมายเลข ๓

วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๔๕๗ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๑ หน้า ๑๒๙-๑๓๑

พระราชกำหนด

เพิ่มโรงเรียน ข้าราชการ พลเรือน

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร พระมกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า
นักเรียนในโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่สอบวิชาตามหลักสูตรได้ออกกับ
ราชการ ไปมีตำแหน่งบรรดาศักดิ์ตามกระทรวงทบวงกรมต่างๆ นั้น ยังมีเครื่องหมายอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อแสดงว่า
เป็นผู้ที่ได้ออกจากสำนักโรงเรียนข้าราชการ พลเรือนนั้นไม่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเข็มทำด้วยเงินเปนรูปพระ
เกี้ยวตราโรงเรียนสำหรับประดับอกเสื้อได้ พระราชทานเป็นเครื่องหมายสำนักโรงเรียน แลทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตรา
พระราชกำหนดไว้ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ เข็มนี้ให้เรียกว่า เข็มโรงเรียนข้าราชการพลเรือน

มาตรา ๒ เข็มนี้มีรูปเป็นพระเกี้ยวตราโรงเรียนข้าราชการ พลเรือน ทำด้วยเงินล้วน

มาตรา ๓ ผู้ที่ควรได้รับพระราชทานเข็มนี้ คือ

(๑) นักเรียนที่สอบไล่ได้เป็นบัณฑิต ประดับเข็มนี้บนอกเสื้อข้างซ้าย

(๒) ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นบัณฑิตพิเศษ ประดับเข็มนี้บนอกเสื้อข้างซ้าย

(๓) เจ้าพนักงานประจำโรงเรียน ซึ่งได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตพิเศษให้ประดับเข็มนี้เป็นต้น นับว่าเป็น
บัณฑิตพิเศษประดับบนอกเสื้อข้างซ้ายเหมือนกัน แต่ให้ประดับอยู่ได้เพียงตลอดเวลามีตำแหน่งหน้าที่เป็นเจ้าพนักงาน
ถ้าออกจากตำแหน่งแล้ว จะประดับต่อไปไม่ได้ เว้นแต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้เป็นบัณฑิตพิเศษเฉพาะตัว

(๔) นักเรียนที่สอบไล่ได้ประกาศนียบัตรแล้วรับราชการแล้วไม่น้อยกว่า ๓ ปี ทั้งเจ้ากระทรวงที่นักเรียนผู้นั้นรับราชการอยู่
มีความเห็นชอบด้วยว่ารับราชการเรียบร้อยดี ประดับเข็มนี้บนอกเสื้อข้างขวาถ้าออกจากราชการด้วยเหตุอื่นซึ่งมิได้รับ
พระราชทานเบี้ยบำนาญ จะประดับเข็มนี้ต่อไปอีกไม่ได้

มาตรา ๔ บรรดาผู้ซึ่งประดับเข็มนี้ได้ตามพระราชกำหนดนี้ ถ้าต้องออกจากราชการด้วยความผิด อาจจะถูกห้ามไม่ให้
ประดับเข็มนี้ได้ต่อไป

มาตรา ๕ ให้สภาจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน เป็นผู้รักษาการให้เป็นไปถูกต้องตามพระราชกำหนดนี้

ประกาศมา ณ วันที่ ๑๓ พฤษภาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ เปนวันที่ ๑๒๔๐ ในรัชกาลปัตยุบันนี้